

Козацька Доба

Збірник текстів
для стилістичного аналізу
з використанням історичного
матеріалу

9-11 класи

Укладач: Гончарова Г.Б. – учитель української мови та літератури ЗОШ I-III ступенів №2 м. Красноармійська

ПЕРЕДМОВА

У збірнику подано тексти для стилістичного аналізу в 9-11 класах, які містять історичні портрети гетьманів України, відомості про побут, звичаї, промисли козаків, роль релігії, науки і освіти в їхньому житті, а також уривки з художніх творів про запорожців; універсальні завдання до роботи з текстом; розгорнуту схему для поглибленого стилістичного аналізу.

Тематика текстів віддзеркалює загальнолюдські духовні надбання, сприяє розвитку національної свідомості, вихованню патріотизму, розвитку духовної та естетичної культури старшокласників.

Текст № 1

Січ – то була простора площа на Дніпровім острові Хортиці (потім Базавлуці й Томаківці). Зо всіх боків обливала цей острів глибока вода Дніпра, а ще, крім того, на самім острові був викопаний глибокий рів, наповнений водою, та й поставлено високий, гострий частокіл (паркан) з міцними брамами. На брамах, що на ніч замикалися, стояли гармати й козацька сторожа. Не диво, що кому – небудь неможливо було дістатися на Січ. І хоча не раз пробували здобувати Січ турки, татари й інші вороги, то їм це не вдавалося.

Довкола площі стояли побудовані хатки, так звані “коші” (з плетеними сітками), або “курені”. Ті хатки були накриті очеретом або кінськими шкірами. У такій хатці жив один курінь з курінним отаманом. Та козаки тільки спали тут або пересиджували негоду й дощі, латаючи одіж або чистячи зброю.

У погідні дні перебували на площі або в степу за рікою. Там вправлялися в їзді верхом, у стрілянні з рушниць і гармат та ремонтували човни.

Посередині Січі стояла невелика церква св.Покрови, знадвору дуже скромна, але всередині повна золота й срібла, бо козаки були побожні й дуже дбали про свою церкву, а під час читання Євангелія тримали шаблі наполовину витягнені з піхов, на знак того, що готові будь-якої миті боронити своєї віри. Частину військової здобичі призначали на церкву і купували щораз кращі нові хоругви та ікони.

На Січі, крім хаток – куренів, були й склади зі зброєю, з гарматами, з човнами та харчами. Коло складів стояла вночі сторожа.

Про звичаї й побут козаків – запорожців пишуть очевидці, що були на Січі, таке. Хто хотів стати козаком, мав наперед служити три роки в старого козака за чуру (слугу й помічника). Чура робив усяку роботу й носив за козаком другу рушницю й потрібні йому клунки. Щойно потім, коли вивчався від того козака орудувати зброєю й набрав вправності в битвах, ставав правдивим козаком і діставав зброю: рушницю, шаблю, спис, лук і стріли.

Козаки вбиралися просто: у грубу сорочку, у кирею (довгий плащ без рукавів). За широким поясом носили пістолі й люльку, через плече носили торбинку з харчами й кулями, а до пояса на ремінець присиляли ще й порошницю з порохом. Їли сушену рибу й печене м'ясо та риб'ячу юшку, бо риби в ріках та всякого звіра та птаства в степу було дуже багато. Пекли сухарі з пшеничного борошна.

(За А.Лотоцьким)

Текст № 2

Першим кошовим Запорозької Січі був Дмитро Вишневецький, званий також Байда. Він походив з роду давніх українських князів з міста Вишнівця на Волині. Йому дуже подобалися войовничі й лицарські козаки, і він десь близько 1550 року прибув до козаків, а вони й вибрали його своїм отаманом. Під його проводом збудували собі запорожці

першу таку укріплену Січ на острові Хортиці, серед Дніпра. Той острівець оточили валом і частоколом, а над брамами поставили гармати.

Ця Січ не подобалася татарам, бо вони знали, що через тих козаків не можуть нападати на Україну. Тому вже в 1556 році прийшов татарський хан з великим військом і обліг Січ довкола. Та простояв там 24 дні і не міг Січ здобути, бо козаки боронилися завзято. Хан завернув назад на Крим. Але наступного літа прийшов ще з більшим військом. Козаки боронилися довго, та нарешті побачили, що не зможуть встояти, бо їх удесятеро менше, як татар. Під проводом Байди – Вишневецького вийшли з Січі, продерлися відважно крізь татарські ряди і сховалися в неозорих степах.

Через кілька літ пішов Байда з козаками на Молдавію, у ті землі, де нині Буковина й Румунія. Молдавію заселяли здебільшого українці, і поки краєм управляли молдавські воєводи, то українцям було добре там, адже ті воєводи прийняли були українську мову, віру і звичаї. Але завоювали Молдавію турки й почали знущатися над усім хрещеним народом. І тому козаки пішли з Байдою визволяти сусідню Молдавію з турецької займанщини.

Та цей похід скінчився для кошового Байди нещасливо. Турки підкупили кількох молдаван, і вони зрадою та підступом зловили Байду, закували в кайдани та повезли в Царгород, до турецького султана Селіма II. Султан наказав Байду вбити за те, що він із запорожцями напав на його Молдавію. То було в 1563 році.

Про Байду – Вишневецького співає наш народ й нині дуже гарну пісню, де говориться, як умер цей хоробрий козацький отаман. Султан обіцяв Байді, що подарує йому

життя і ще дасть свою дочку за жінку, коли Байда прийме турецьку віру і буде туркам служити. Але Байда не згодився на зраду свого народу й віри християнської та відповів:

В тебе віра проклятая,
В тебе дочка поганая!

Тоді султан наказав зачепити Байду за одно ребро на залізний гак на високій скелі над морем. Турки стріляли в Байду з луків, але він не зрадив своєї віри і свого народу і вмер лицарською мученицькою смертю.

І поет наш співає про цього геройського лицаря похвальну пісню:

Славне військо запорізьке
Ти, наш лицарю, зібрав.
На острові , на Хортиці,
Січ преславну збудував.

(За І.Гриценком)

Текст № 3

Сагайдачний думав все над тим, щоб теперішній спосіб воювання уділити, і все, що вигадав, виходило гарно. І так вигадав він скорострільний, рушничний бій. Вибрав справних стрільців, які кулею на льоту птицю трафляли. Вони сідали на землі, загнувши ноги по-турецьки. За ними сідало кілька звичайних людей з мушкетами, які безвпинно лаштували рушницю і передавали стрільцеві. Він брав одну рушницю по другій, стріляв миттю і подавав поза себе. А брав налаштовану.

Таким способом можна було в однім місці прибільшити вогонь до небувалої швидкості, коли ходило о те, щоб здержати наступаючого ворога на коні чи пішки.

У недовгім часі став Сагайдачний душею усієї Січі.

Усі його поважали, наче самого кошового. Те вплинуло теж і на новаків, котрі його подивляли і слухали. Старі січові діди говорили, що за їх пам'яті такого запорожця на Січі не було. Йому ворожили, що він кошовим буде, а тоді не буде важко розбити Польщу на порох та повиганяти з України всіх ляхів і жидів.

Сагайдачний не був з цього радий, що про нього таке говорять. Він своєю важністю не величався, бо знав, що цього козаки не люблять. Старшині він уступався, давав їм зразок слухняності і всім говорив, що те, що він тепер робить, все лише для добра і слави січового товариства.

Його молоді сотні робили вправи, мов на шнурочку. Сагайдачний зложив свою питому команду, яку всі мусили знати, позаводив знаки сурмою, ракетами і інші, котрими порозумівалися в полі. Рівно йшли до бою і кінні, і піші. Рівно і на команду похиялись списи, добувались і підносились шаблі. Сагайдачний витворив з сірої юрби збігців справжнє військо, вишколене і карне.

(За А.Чайковським)

Текст №4

Тарас був один з корінних, старих полковників: весь був він створений для бойової тривоги й відзначався грубою щирістю своєї вдачі. Тоді вплив Польщі починав уже позначатися на руському дворянстві. Багато хто переймав уже

польські звичаї, заводив розкоші, пишних слуг, соколів, ловчих, обіди, двори. Тарасові було це не до вподоби. Він любив просте життя козаків і пересварився з тими товаришами, що схилилися на варшавський бік, називаючи їх холопами польських панів. Вічно невгамовний, він вважав себе законним оборонцем православ'я. Самоправно входив у села, де тільки скаржились на утиски орендарів та на додачу нового мита з диму. Сам із своїми козаками чинив над ними розправу і поклав собі за правило, що в трьох випадках завжди слід узятися за шаблю, а саме: коли комісари не поступилися в чомусь старшинам і стояли перед ними в шапках; коли знущалися з православ'я і не шанували звичаю предків, і, нарешті, коли вороги були бусурмени і турки, проти яких він вважав дозволеним у кожному випадку підняти зброю на славу християнства.

Тепер він тішив себе заздальгідь думкою, як він з'явиться з двома синами своїми на Січ і скаже: "Ось погляньте, яких я молодців привів до вас?"; як покаже їх усім старим, загартованим у боях товаришам; як подивиться на перші подвиги їх у військовій науці та бенкетуванні, яке вважав теж за одне з головних достоїнств лицаря. Він спочатку хотів був вирядити їх самих. Та коли побачив їх свіжість, рослість, могутню тілесну красу, спалахнув вояцький дух його, і він другого ж дня вирішив їхати з ними сам, хоч необхідністю для цього була єдина тільки вперта воля. Він уже клопотався і давав накази, вибирав коней і зброю для молодих синів, навідувався і до стайні, і до комор, відібрав слуг, що мали завтра з ними їхати. Осавулові Товкачу передав свою владу разом з твердим наказом прибути зразу ж з усім

полком, як тільки він подасть із Січі яку-небудь вість. Хоч він був і напідпитку і в голові ще бродив хміль, одначе не забув нічого. Навіть дав наказ напоїти коней та насипати їм у ясла добірної і найкращої пшениці, і прийшов зморений від своїх турбот.

- Ну, діти, тепер треба спати. А завтра робитимемо те, що Бог дасть. Та не стели нам постелі! Нам не потрібна постіль! Ми будемо спати надворі.

Ніч ще тільки-но оповила небо, але Бульба завжди лягав рано. Він розлігся на килимі, укритися баранячим кожухом, бо повітря вночі було холодне. Та й Бульба любив укритися тепліше, коли був дома. Він скоро захропів, а за ним і весь двір; усе, що лежало по різних кутках, захропло і заспівало; найперше заснув сторож, бо найбільше напився задля приїзду паничів.

(За М.Гоголем)

Текст № 5

Одним з найталановитіших сподвижників Богдана Хмельницького, найвидатнішим після великого гетьмана керівником народних мас на початковому етапі визвольної війни українського народу був Максим Кривоніс. Дбайливо зберігає і свято шанує український народ пам'ять про нього. До наших днів збереглося славне ім'я Максима Кривоноса в піснях і думах, хоч діяльність його у визвольній війні була дуже короткочасною – він загинув наприкінці 1648 р. Та й за ці кілька місяців першого року визвольної війни

проявилась відчайдушна хоробрість, могутня енергія, блискучий військовий талант цього самородка-полководця, який не знав поразок, цієї незвичайної людини. Всього себе віддавав він служінню народові, проти гнобителів якого він героїчно боровся. Навіть вороги мусили визнати відвагу і сміливість Кривоноса як воїна. Вони його згадували завжди слідом за Б.Хмельницьким, визнаючи цим його місце і значення в козацькому війську. Усі вірогідні й найбільш певні відомості про Кривоноса пов'язані тільки з подіями 1648 р. Дані про його життя до визвольної війни дуже бідні.

Максим Кривоніс – виходець з простого народу. Народився він на Подніпров'ї, у містечку Вільшані. Батько його був ремісник-кушнір. Час народження Максима Кривоноса невідомий. Знаємо тільки, що у визвольну війну вступив він уже немолодою, досвідченою, добре знайомою з військовою справою людиною. Цей досвід Кривоніс набув у боротьбі проти турецько-татарських нападників. У складі козацьких загонів ходив він у далекі морські й сухопутні походи. Разом з донцями відбивав наскоки татарських орд на міста і села України та Росії, визволяв бранців, що мучилися в тяжкій неволі в Криму і Туреччині. Є відомості, що під час козацьких походів Максим Кривоніс сягав аж до берегів Атлантичного океану. За цей час він пройшов добру бойову школу.

Далі ім'я цього народного героя пов'язується з самим початком визвольної війни, з подіями, які розгорнулися на Запоріжжі в січні – лютому 1648 р. Саме в цей час, рятуючись від переслідувань і репресій з боку польської шляхти, на Низ утік чигиринський сотник Богдан Хмельницький. Разом з ним виїхало і кількост відданих йому людей.

Одна народна дума розповідає, що в складі цих прихильників Богдана Хмельницького перебували чотири полковники, а серед них і Максим Кривоніс. У різних варіантах цієї думи Кривоніс виступає то під ім'ям Перебийноса, то Максима Вільшанського.

(За О.Апанасович)

Текст № 6

Чужинці загарбали всю Україну. Польські пани хазяйнували на її просторах, як у себе вдома. Спочатку захопили землі, що лежали на правому березі Дніпра, а потім перейшли і на лівий. Виникають великі землеволодіння польських магнатів. Тільки й чуєш: “Це земля Калиновських, а це – Потоцьких, а там – Вишневецьких, Жолкевських...” Багато їх розвелось. А колись усе це були вільні українські землі. Були часи, та минулися.

Знову стогне під чужинським ярмом український народ. Нові польські порядки нічого доброго не принесли. Селянин, який здавна працював на власній землі, і тепер працює в поті чола, але вже не на себе. Вирощений ним хліб переправляють ріками у Польщу та Литву. А яка за це дяка? Обдирають до останньої нитки, ще й бидлом називають, що по-польськи означає “худоба”. А то можуть і вбити. Закон польському панові дозволяє все.

Не легше й у місті. Реміснича біднота обкладена непомірними податками. Польські купці прибрали до своїх рук ярмарки.

Та чи не найтяжчим тягарем було покатоличування українського народу. Наруга над мовою, звичаями, релігією, насаджування чужої мови та віри – ось що

приховувалося за цим. Відібрати у народу рідну мову і культуру – означає умертвити його, знищити. Але українці не хотіли бути сумирними й покірними рабами. Міське населення почало об'єднуватися у братства, що виникали при православних церквах. Тут працювали школи, друкарні, випускалися книги.

Посилення польського гніту на Київщині, Поділлі, Чернігівщині, Галичині, Волині змусило селян та жителів міст тікати в необжиті степи півдня України. Втікачі називали себе козаками, тобто вільними людьми. На дніпровських островах козаки будували укріплені табори. То були мужні й безстрашні люди, готові будь-якої хвилини дати відсіч своїм поневолювачам. Вони розорювали незайману степову цілину, сіяли жито, будували житло, займалися промислами – рибальством, бджільництвом, мисливством, торгівлею. По Дніпру до Києва везли на продаж свіжу, сушену та солону рибу, а також боброве, лисяче, вовче хутро, мед. Таке більш-менш спокійне життя було в початковий період утворення козацьких поселень. Згодом утікачів побільшало. Чутки про козацьку вольницю долітали до найвіддаленіших куточків України. Сюди йшли не лише селяни та міська біднота, а й міщани, студенти, навіть паничі з відомих українських родин.

Свої поселення-табори козаки для безпеки обгороджували укріпленнями з рублених або січених колод. Звідси і пішла назва Січ. Оскільки козацькі фортеці будувалися за Дніпровими порогами, то місцину цю почали називати Запоріжжя. Об'єднавши всі сили, козаки утворили власну козацьку державу – Запорізьку Січ. Понад 200 років проіснувало це об'єднання, яке у своїй організації

запозичило чимало традицій з часів Київської Русі. Було це понад 500 років тому.

(За В.Мисан)

Текст № 7

Запорозькі козаки були глибоко віруючими людьми, вони дотримувалися християнської православної віри. На Запорізькій Січі рятувалися від кріпацтва й переслідування люди різних націй. Утікачі мусили хреститися в православну віру.

У добу феодалізму весь світ був віруючим, релігія була єдиною панівною формою ідеології. Атеїстичні погляди теж існували, але становили виняток. Навіть богоборчі ідеї нерідко вдягалися в релігійні шати.

Релігія в ті часи супроводжувала людину на кожному кроці. Церква освячувала всі найважливіші етапи її життя і діяльності. Народження – хрещення, весілля – вінчання, помирає людина – причащається у священника, а потім – церковна відправа поховання. Молебнем освячувалися початок чи кінець трудових процесів, визначні політичні події, виступ козаків на війну. Першими букварями були часослови та інші релігійні книжки. Відвідуючи щоденно церкву, людина одержувала моральні настанови, задовольняла свої естетичні та духовні потреби. А релігійні свята – як-от Різдво Христове чи свято над святами Великдень – супроводжувались чудовими обрядами, духовним очищенням.

Релігія давала людині моральний кодекс.

Отже, релігією був перейнятий увесь внутрішній і зовнішній світ людини минулих століть. Мистецтво базувалося на релігійних темах та ідеях. І це були загальнолюдські цінності. Найвеличнішими витворами архітектури були храми. А давньоруське мистецтво, український та російський іконопис – це народне мистецтво, яке не поступалося найкращим зразкам західного Ренесансу.

У добу феодалізму в усьому світі соціальні зіткнення, станові конфлікти, національно-визвольні рухи, політична боротьба набували релігійного характеру і форми, релігійні шати прикривали історичні процеси й події, класову боротьбу.

Україна не була винятком з цього загального правила.

Визвольний рух, який розгорнувся на Україні з особливою силою після прийняття Брестської церковної унії у 1596 р., козацько-селянські повстання кінця XVI – першої половини XVII ст. та й визвольна війна українського народу 1648 – 1654 рр. серед головних закликів мали гасло “боротьби за віру”. Гасло “За віру!” було підняте й на козацькі знамена.

Збройну боротьбу проти ворогів Вітчизни козацтво поєднувало з активною позицією в політичному житті українського суспільства. Оскільки політика теж розвивалась переважно у релігійних, церковних формах, той козацтво втягувалося у церковні справи, виступало на захист православної віри, а отже – нації, протистояло польсько-шляхетській окупації, католицькій церкві.

У кінці XVI ст. польсько-шляхетський уряд, намагаючись використати частину козаків для захисту кордонів, а решту повернути в кріпацтво, узяв на службу кількасот козаків і склав на них реєстр. Цим реєстровим козакам віддали містечко Трахтемирів, де вони й збудували свою церкву, яка стала першою парафією українського козацтва. Потім, у період козацько-селянських повстань, вона занепала.

Замість Трахтемирівської церкви парафією для запорожців став Межигірський монастир у Вишгороді під Києвом, - аж до трагічного кінця Запорозької Січі.

(За О.Апанасович)

Текст № 8

З XV ст. в українських степах чимраз частіше з'являються "здобичники", які згодом поповнювалися втікачами від польського панування з його національно-релігійним переслідуванням і соціальною експлуатацією. На новій території їм довелося захищатися від нападів татар. І вони формуються в окремі озброєні групи, які не тільки відбивали наскоки татар, але й нападали на татарські загони чи їхні посілости. Цих відважних людей почали називати козаками. "Козак" – тюркське слово, що означало степового добичника, а також людину, яка бореться за свободу. Вперше цієї назви було вжито щодо українців у листі від 19 грудня 1492 р. Олександра, литовського князя, до Менглі-Гірея. Він інформував татарського хана про свій наказ "потрусити козаків", вихідців з Київщини і Черкащини, що розбили турецький корабель під Тягиною. Боротьба проти татар і життя, повне пригод, приваблювали до козаків відважних людей

всіх станів (селян, міщан, шляхту), а серед організаторів козацтва були старости прикордонних міст (Остафій Дашкович, Предслав Лянцкоронський, Бернард Претвич) та сини магнатів (Заславських, Корецьких, Збаразьких, Сангушків та інших). До козаків приходили і чужинці.

Запорізькі козаки жили на нижній течії Дніпра, за порогами, звідки і походить їхня назва. Їхнім провідником став Дмитро Вишневецький. У 1552 – 1554 рр. він об'єднав

поодинокі групи козаків, створивши на острові Мала Хортиця козацький центр, військову формацію – Запорізьку Січ.

У 1562 р. Вишневецького, що втрутився у молдавські справи, схопили турки і стратили у Константинополі.

Запорізька Січ була військовою організацією: козаки жили в куренях, їх очолював отаман або гетьман, який керував Січчю за допомогою козацької старшини. Важливі справи вирішували на козацькій раді – своєрідному народовладному козацькому парламенті, який демократично вибирав гетьмана і старшину.

Завдяки своїм успішним походам на Крим і турецькі посілости козаки стали відомими в Європі. У 1557 р. вони пішли походом на Молдавію і поставили там господарем свого ватажка івана Підкову. У 1594 р. цісар Рудольф II вислав до запорожців свого дипломата Еріха Лассоту з пропозицією спільної війни проти Туреччини. З аналогічними пропозиціями до козаків приїздили послы від папи Климентія VIII. Запорізькі козаки проводили свою політику незалежно від польського уряду. (За А. Жуковським)

Текст №9

По десяти роках цілковитого занепаду України в 1648 році прийшла раптова зміна на ліпше, а до цієї зміни спричинився славний гетьман Богдан Хмельницький.

Богдан Хмельницький – син українського шляхтича

Михайла, що був урядником у місті Чигирині й недалеко під Чигирином мав невеликий хутір Суботів. Змолоду вчився Богдан у школах у Києві, в Ярославі та у Львові, а потім, зовсім ще молодим, вступив до козацького війська. Вже скоро усі помітили, що з нього буде хоробрий і відважний козак-лицар та розумний керівник. Як козацький старшина він брав участь у численних битвах з

турками, а в битві під Цецорою (1620 року) боровся поруч свого батька. Батько загинув у тій битві, а молодий Богдан попав у турецьку неволю, де пробув два роки. У неволі навчався він турецької й татарської мови та пізнав турецькі звичаї. А це пізніше в житті йому не раз дуже згодилося.

Вийшовши з неволі, став сотником козацького війська і знали його запорожці як відважного й розумного чоловіка. По невдалому козацькому повстанні в 1638 р. Хмельницький жив постійно в Чигирині або у своєму хуторі Суботові, що успадкував по батькові. Та чигиринський староста й урядники не довіряли йому і боялися. Отже, часто висилали його з козаками в степи нищити татарські загони. Найбільше зненавидів Богдана чигиринський

підстароста Чаплинський. Коли вже в 1647 році Хмельницький рушив з сотнею козаків у степ, Чаплинський напав зі своїми гайдамаками на Суботів, пограбував цілий хутір і побив наймолодшого сінка Хмельницького так важко, що хлопець помер. Хмельницький подав на Чаплинського до суду, але суд розсудив справу несправедливо. Тоді Богдан поїхав зі скаргою аж до польського короля Володислава IV у Варшаву, та король сказав, що він сам безсильний проти шляхти. А зрештою, говорив король, “ви люди військові, маєте шаблі при боці, то ж самі бороніть своєї честі і свого майна...”

Тоді Богдан Хмельницький сам вирішив помститися за свою кривду і за кривди народу не тільки Чаплинському, а й усім подібним панам, що зухвало поводитися з народом. Він поїхав на Січ, скликав усіх козаків, що малими загонами пробували по степах й розказав їм про свою кривду й кривду всього народу. Він промовив до козаків так сердечно, що вони вибрали його гетьманом і закликали його, щоб вів їх до боротьби. Хмельницький умовився з татарами, які обіцяли допомагати, й весною 1648 року рушив проти польського війська і всієї шляхти, що була в Україні.

(За І.Гриценком)

Текст № 10

Запорозька Січ лежала тоді на невеличкім дніпровім острові, Малій Хортиці. Від заходу, від України, обливав її Дніпро, від сходу сонця плив його рукав, що відділяв Малу Хортицю від Великої, яка лежала між старим дніпровим річищем і новим дніпровим руслом. На Великій Хортиці ріс

великий дубовий ліс з прогалинами всередині, далі, вниз, стояли малі ставки, а потім простяглись мокляки.

Під ту пору українське козацтво проживало важкі хвили свого занепаду і пониження. Солоницький погром, здавалося, погребав козацьку справу на все. Пани тріумфували. Жолкевський за своє криваве діло був обожаний між українською шляхтою. Він виріс на спасителя Речі Посполитої і українського панства, як польського католицького, так і православного. Пани успіли розбити всю козацьку організацію. Козацьких старшин з Наливайком повезли до Варшави. Забрали всю зброю, не оставили козакам ні одної гармати, забрали коругви і клейноди, скарбницю. Над народом, що спочував козацтву, знущалися в страшний спосіб. Народ був наляканий, і ніхто не посмів піднести голови, і не було нікого, хто би мав силу взяти діло в свої руки і проти панів стати. Тих козаків, що осталися живими, повернено в підданство. Пани вважали себе з боку українського поспільства цілком безпечними. Тепер можна було необмежено панувати і багатіти. Коли українське хлопство буде слухняне. Тепер і з Туреччиною буде спокій. Бо ж поляки поступили з козацтвом по бажанню Великої Порти. А коли з Туреччиною буде спокій, то і татарська орда не буде їх чіпати.

На цілій Україні заповідалося панське раювання. Одне лише осталося болюче місце в панському тілі, котре, мов загоєне терня, від часу до часу болюче відзивалося. Осталося Запорожжя, до якого пани не могли дібратися і яке ні раз не хотіло вложити своєї шиї у панське ярмо. Польща обмежилася на тому, що старалася відтяти Запорожжя від усієї України. Пограничним українським

старостам було доручено не допускати нікого ні туди, ні сюди. Поставлено на шляху до Запорожжя густі сторожі, котрі ловили збігців, а так само запорожців, що на Україну переходили. І люто їх за це карали, одних і других. Та ці спроби не могли вповні своєї цілі досягти. Гноблений панами і державцями народ втівав на Запорожжя, бо там бачив одинокий захист свій. Продирався там усіма можливими дірами і щілинами, наче вода з розсохлої бочки. Одного піймали, а десять інших таки перейшло.

Не зважаючи на занепад, на Запоріжжі безупинно велися великі приготування до того, щоб можна було невдовзі виступити збройною рукою чи проти татар, чи таки помірятися з панами на Україні за свободу українського хлопа.

Через брак свободної сполуки з Україною на Запорожжі ставало тісно. Там наче в горшку кипіло, і мусив наспіти час, коли та вся енергія молододі, живої та здорової республіки виладується. Панська рука була закоротка, щоб сягала аж на Запорожжя. Вправді Польща наставляла свого старшого над низовим козацтвом, та він не посмів там показатися, а запорожцям ані снилося його слухатися, і вони вибирали правильно свого старшину і зі всіх розпорядків панського старшого глузували.

(За А.Чайковським)

Текст № 11

Жінок на Січі не було. І ніхто не смів мати на Січі

жінки, навіть сам отаман. За це грозила кара смерті. Коли козак був жонатий, то жінка й діти жили десь на селі або на хуторах, по так званих “зимовиках”. Там жив і козак, коли не було війні. Він господарив, вів велику пасіку, полював, а завжди частину з того віддавав на Січ. Там звичайно й зимував. А коли кошовий отаман

оголошував воєнний похід, приміром на турка, то козацькі гінці роз’їздилися по тих хуторах-зимовиках, що звичайно були добре одгороджені й заперті міцними воротами, і закликали козаків-хуторян на Січ, на війну. Вони під’їздили до воріт і кликали:

- Пугу! Пугу!

Так кликали кілька разів, аж доки козак не вийшов з хати й поспитався:

- А хто там?

- Козак з Лугу! –відповідали посланці.

Тоді козак відчиняв ворота, бо знав, що то свої, запрошував їх у хату, гостив щиро, а потім збирався, прощався зі своєю родиною й виїздив разом з посланцями на Січ. Січове військо ділилося на полки на 500 осіб. Полк мав п’ять сотень по сто люда; сотня мала десять десятків (куренів) по десять люда. Полками командували полковники, стонями сотники, а десятками десятники. Так звані курінні отамани. І власне кожний такий курінь жив в окремій хатці-курені. Канцелярію вів писар, що писав усякі письма й прикладав печатку, на якій був напис: “Печать Славного війська запорозького низового”.

Цілою Січчю командував кошовий, що його звали “батьком-кошовим”. Його вибирали на спільній раді, на майдані серед Січі.

Кого вибрали, того могли й скинути, коли був несправедливий, але доки був старшим, то сліпо його слухали, і він мав право карати навіть смертю. Йому до помочі були судді й осаули. Коли збиралися в похід, то на Січі був великий рух. Одні рихтували човни, інші зброю, ще інші пекли й варили в казанах харчі на дорогу. Січові шевці шили чоботи, кравці одержу, римарі робили упряж, ливарники відливали з олова кулі. А котрі вже були готові, обступали січового бандуриста, старого козака, що грав на бандурі і співав про славних отаманів і гетьманів, про походи на турків і татар. Часто й танцювали собі для охоти й жартували, завжди були веселі.

Козаки воювали двома способами. Звичайно нападали на ворога кіннотою, а піхота наступала з боків. Ніхто не піддавався, усі билися до останку, кажучи: “Або перемога, або смерть!”

Коли ж несподівано стрічався їм ворог в степу, а козаків було мало, тоді шикувалися колесом свої вози та й ще обкопувалися валом і оборонялися з-за такої возової фортеці. Ворог не міг здобути тої твердині й відступав. Хіба часом, як не наспіла козакам поміч, то тримав їх облогою, аж гинули зі спраги й голоду, але таки не піддавалися.

Отак жило те славне козацьке запорозьке військо, що від 1500 майже до 1800 року, близько 300 років, обороняло Україну від усякої напасти. Відвага й хоробрість козаків були відомі в цілій Європі.

(За А.Лотоцьким)

Текст № 12

Петро Дорошенко народився 1627 року в Чигирині в родині козака. Двадцяти двох літ він – козак гетьманської сотні. За видатні здібності Хмельницький надає йому чина “арматного писаря”. Посилає з важливими дорученнями.

1650 року Дорошенко разом із трьома іншими ватажками ходив із військом до Молдавії, а наприкінці цього ж року вів переговори з польським сеймом. І от 26-річний козак очолює Прилуцький полк, яким орудує шість років. Після смерті Богдана він серед тієї старшини, що до останньої хвилини підтримує політику Івана Виговського. Його полк бере участь у поході проти полтавського полковника Мартина Пушкаря та російських військ. Після поразки біля Хмільника наприкінці 1659 року Дорошенко здався з козаками Якимові Сомку, але той позбавив його чина полковника, віддавши Прилуцький полк Федорові Терещенку. Під протоколом Переяславської ради, яким затверджено Юрія Хмельницького гетьманом, стоїть підпис козака Дорошенка. Але на початку 1660 року він стає чигиринським полковником і разом з іншими козаками іде до Москви просити відмінити окремі статті Переяславської угоди. Дорошенко брав участь у поході Юрія Хмельницького та Шереметєва під Чудновим, де вів переговори з керівником польських військ Любомирським. В уряді гетьмана Павла Тетері 1663 року здобув чин генерального осавула, а з 1665 року ще й черкаського полковника. Після падіння Павла Тетері, коли Медведівський сотник Степан Опара, спираючись на

селян, проголосив себе гетьманом, то, не маючи підтримки гетьмана Брюховецького, шукав допомоги в кримського хана. Але в дорозі татарських мурз перехопив і схилив на свій бік Дорошенко. Вони сприяють йому здобути булаву. Біля Богуслава татари схопили Опару й віддали його на поталу Дорошенкові. Козаки, на вимогу мурз, оголошують Дорошенка “наказним” гетьманом, і на початку 1666 року він скликає в Чигирині козацьку раду, яка вручила йому булаву.

(За В.Антоновичем)

Текст № 13

У цей час, що дістав назву “Руїна”, Україну було поділено вздовж Дніпра на дві сфери впливу: польську – на Правобережній Україні та московську – на Лівобережній, включно з Києвом. Турецька присутність відчувалася на півдні. Усі козацькі гетьмани у цей період залежали від підтримки тих чи інших зовнішніх сил. Гетьманська влада послаблювалася безперечними внутрішніми сутичками, соціальним напруженням між козацькими низами і старшиною, що прагнула монополізувати політичну владу та нав’язати їм трудові повинності. Але й серед козацької

старшини, якою успішно маніпулювали могутні сусіди України, точилася внутрішня прихована боротьба, інтриги, мотивовані вузькими особистими цілями. Особливими майстрами соціально-політичної інтриги виявились надалі московські царі та їхні емісари. Щоб ліквідувати

суверенність України, вони підбурювали народні маси проти козацької старшини, одночасно щедро роздаючи їй маєтності та привелеї в обмін за зраду інтересів української державності.

У цей період гетьманом Лівобережної України був Іван Брюховецький (1663 – 1668), Правобережної – Павло Тетеря (1663 – 1665). Обидва зажили недоброї слави чужинецьких поплічників. Тетеря, що тримався чіткої пропольської орієнтації, у 1664 р. спільно з поляками вторгся на Лівобережну Україну і спробував підняти козаків у похід на Москву. Але наступ зазнав поразки, і Тетеря повернувся на Правобережну Україну. Згодом репресії проти численних антипольських повстань на Правобережжі викликали настільки сильне незадоволення, що у 1665 р. Тетеря зрікся гетьманства і втік до Польщі.

На Лівобережній Україні Іван Брюховецький проводив цілковито московську політику. Він став першим українським гетьманом, що їздив до Москви, де віддав Україну під безпосередню владу царя, отримавши за це боярство, численні помістя та дочку князя Долгорукого у дружини. Брюховецький підписав у 1665 р. Московські угоди, які значно посилили російський контроль на Україні у політичній, військовій та податковій галузях. 13 січня 1667 р. Москва потай, без порозуміння з українцями підписала з Польщею Андрусівський мир, який закріплював розділ Лівобережної та Правобережної України між цими державами, а Київ передано Польщі. Ця угода, яка назавжди перекреслила переяславські домовленості Хмельницького, глибоко обурила українське громадянство. У відповідь на промосковську політику гетьмана, його тиранію та сваволю російських урядовців і збирачів податку

вибухнуло повстання проти Брюховецького та російських гарнізонів. Намагання Брюховецького очолити протимосковські виступи не мали успіху, і у червні 1668 р. він був убитий розгніваним натовпом. (За А.Жуковським)

Текст №14

Після смерті Байди-Вишневецького козаки не переставали воювати з турками, з татарами та з іншими ворогами українського народу. Козаків збиралося на Січі щораз більше, і вони зорганізувалися під проводом отаманів та кошових. Вони поділилися на “річкових” і “дніпрових”. “Річкові” козаки проживали над ріками в своїх хатках; полювали там на звіра, ловили рибу і продавали на Січ, щоб козаки на Січі (дніпрові) мали чим жити під час відпочинку. Коли ж зачиналася яка війна, то і річкові, і дніпрові збиралися разом і рушали в похід. Уся Україна належала в ті часи до Польської держави, отже й козаків уважали тодішні польські королі за своїх підданих. Та запорожці почували себе безпечними на степах і на Запорозжжі, тому не хотіли слухати короля, ані польських урядників, старост і воєвод, що були скрізь по містах на Україні. Король і воєводи хотіли, щоб українські козаки

корилися їм, щоб підпорядкувалися волі городових старшин (каштелянів і старост). Але козаки управляли самі, бо свобода була їм наймиліша над усе. Польські королі обіцяли козакам платню, щоб вони записувалися до реєстру на державну службу і воювали лише там, де їм воєвода чи староста накаже. Але до того списку

вписалося тільки невеличке число козаків; вони стояли по містах і виконували накази воєвод і старост. (А що були записані в реєстрі, то називалися “реєстрові”, цебто записані). Усі інші козаки жили на Січі вільно і воювали, з ким хотіли.

От, в 1575 році (через десять літ після смерті кошового Байди) повів запорожців на татар новий кошовий, Богдан Ружинський. Вони тоді сильно побили татар, але в тій битві загинув отаман Ружинський.

Третім славним кошовим був Іван Підкова. Він відібрав від Туреччини Молдавію і став володарем Молдавії. Турецький султан поскаржився польському королеві Стефанові Баторію, що як той не звелить схопити Підкову, то турки підуть воювати Польщу. Король не збирався сперечатися з Туреччиною і наказав українським воєводам, щоб зловили отамана Підкову. Воєводи не хотіли воювати з козаками, тому вдалися до хитроців. Коли Підкова вертався з великою здобиччю на Україну, прибув до нього воєвода з Брацлава і став його вмовляти:

- Ідь до короля і перепроси його за те все, а певно він простить тобі, що ти зачепив турків без його відома. Ти лицар, а король любить лицарів.

Іван Підкова послухав і поїхав у Варшаву до короля. А королем польським був тоді, як ви вже знаєте, Стефан Баторій. Він справді любив лицарів-запорожців і бажав з них утворити сильну сторожу для східних кордонів Річі Посполитої, щоб боронитися від турків й татар. Він був залежний від Туреччини, а султан Амурат III зажадав, щоб Баторій покарав Підкову.

І король, не бажуючи входити у війну з могутньою тоді Туреччиною, велів покарати Підкову смертю. Коли

Іван Підкова прибув до Львова, - весною 1578 року, - тут його ув'язнено, і на підставі королівського наказу зрубав кат голову сміливому отаманові на львівському Ринку, у присутності турецького посла Ахмета.

Дуже багато польських визначних людей того часу взяли за зле королеві, що так суворо обійшовся він зі славним козацьким отаманом.

Ще й по нинішній день згадує український народ про Івана Підкову і в піснях співає про його страшну смерть, а Тарас Шевченко звеличив славні подвиги цього героя в прегарній поемі "Іван Підкова".

(За А.Лотоцьким)

Текст № 15

Пилип Орлик народився 11 жовтня 1672 року в селі Косуті Ошмянського повіту на Віленщині в родині Степана Орлика. Батько загинув у битві під Хотиним 1673 року, коли Пилип ще був немовлям. Усі турботи про дітей лягли на плечі матері Ірини Малаховської з литовсько-білоруського шляхетського роду. Вона таки добре дбала, бо освіту Пилип отримав у Києво-Могилянському колегіумі. 1698 року він уже кафедральний писар Київської митрополії. Цього ж літа одружився з донькою полтавського полковника Ганною Герцик.

1700 року Пилип Орлик – старший канцелярист у генеральній військовій канцелярії, 1706 – генеральний писар Війська Запорізького.

Гетьман Іван Мазепа надав йому маєтки у Чернігівському, Ніжинському й Стародубському полках. Вони були одностайними й старий гетьман розумів, що в особі Орлика має надійного помічника. Імпонувала й висока освіченість молодого генерального писаря.

Після відомих подій шведсько-російської війни 1708-1709 років і Полтавської битви, нещасливої для Мазепи, весь табір прихильників гетьмана опинився на території Туреччини в Бендерах. Тут з розпачу помирає Іван Мазепа і постає питання про вибір нового гетьмана на протипагу Іванові Скоропадському, поставленому гетьманом на Україні з волі Петра I. Кандидатура генерального писаря Пилипа Орлика переважає Андрія Войнаровського, Мазепиною небожа, та прилуцького полковника Дмитра Горленка. 5 квітня 1710 року гетьманом стає Пилип Орлик.

(За В.Антоновичем)

Схема стилістичного аналізу

1. Комунікативне завдання тексту (повідомлення, з'ясування, емоційність, спонукання до дії).

2. Застосування тексту (широкий, вузький загал);

мовленнєва ситуація (обставини спілкування – офіційні, неофіційні); **жанр** тексту (бесіда на побутову тему, лист до близької людини, лекція, наукова доповідь, наукова стаття, вірш, поема, оповідання, повість, роман, п'єса, казка, промова, звернення, виступ, стаття, закон, постанова, наказ, статут, заява, розписка, протокол, план роботи, оголошення, угода, молитва, проповідь, богослужбові книги).

3. Форма викладу (монологічна, діалогічна).

4. Характерні особливості висловлювання (невимушеність, офіційність, образність, емоційність).

5. Мовні особливості:

-на лексичному рівні:

однозначні / багатозначні слова; пряме / переносне значення; омоніми – повні, омофони, омоформи, омографи;

пароніми;

синоніми – абсолютні, ідеографічні, стилістичні;

антоніми;

групи слів за походженням: успадковані з попередніх періодів розвитку мови, власне українські, запозичені;

групи слів за їх уживанням:

загальноживані (нейтральні слова), лексика вузького стилістичного призначення (науково-термінологічна, офіційно-ділова, професійно-виробнича, емоційно-експресивна);

групи слів за активністю вживання:

пасивний шар лексики (неологізми, діалектизми, архаїзми – історизми, власне архаїзми); активний шар лексики;

-на фразеологічному рівні:

фразеологізми (єдності, зрощення, сполучення; дієслівні, іменникові, прикметникові, вигукові; стилістично нейтральні, експресивно–оцінні);

-на граматичному рівні:

стилістично навантажені односкладні / двоскладні речення, їх види;

навіть ускладнених конструкцій (вставні речення, словосполучення, слова; відокремлені члени речення, звертання, пряма мова, діалог); складні речення (ССР, СПР, БСР, речення з різними видами зв'язку; найскладніші орфограми, пунктограми; частота вживання іменних чи дієслівних частин мови.

6. Стыль (розмовно-побутовий, офіційно-діловий, науковий, конфесійний, публіцистичний, художній).

7. Тип мовлення (опис, розповідь, роздум).

8. Тема, кількість мікротем, план.

9. Спосіб граматичного зв'язку речень у тексті (ланцюговий, паралельний, комбінований).

10. Головна думка.

Завдання для роботи з текстами

1. Підкресліть орфограми. Укажіть ті, що найбільше зустрічаються.
2. Випишіть із тексту службові частини мови. З'ясуйте їх роль у мові.
3. Створіть лінгвістичне повідомлення про самостійні частини мови. Для наведення прикладів використовуйте текст.
4. Виконайте синтаксичний розбір речення.
5. Випишіть із перших двох речень словосполучення. Виконайте їх синтаксичний розбір.
6. Випишіть із тексту речення з однорідними членами, звертаннями, прямою мовою, діалогом. Поясніть їх функцію в тексті.
7. З'ясуйте лексичне значення незрозумілих слів за тлумачним словником.
8. До 5 дієслів та прикметників (на вибір) доберіть синоніми й антоніми.
9. Випишіть слова, в яких відбуваються мовні зміни (чергування, спрощення, уподібнення, збіг).
10. Поділіть 12 слів, що належать до самостійних частин мови, на склади. 5 з них розберіть фонетично.
11. Укажіть слова, що мають однакову кількість звуків і букв, а також ті, що мають більшу кількість звуків, ніж букв, та навпаки.
12. З'ясуйте походження слова (на вибір), виконавши його словотвірний аналіз.
13. Створіть продовження тексту.
14. Складіть план до тексту.

15. Випишіть слова, що мають у своїй будові префікс. Доберіть до них спочатку форми слів, а потім – спільнокореневі слова.
16. Розберіть слова за будовою (за вибором учителя).
17. Випишіть з тексту незмінні слова.
18. Поясніть пунктограми в реченні (за вибором учителя).
19. Виконайте морфологічний розбір слова (за вибором учителя).
20. Усно перекажіть поданий текст.

Завдання для лексикологічної та фразеологічної роботи

1. Поясніть подані застарілі лексеми: осавула, курінь, кіш, семеряга, мушкет, жупан, воєвода, гаківниця, ожига, бунчук, хорунжий, байдак, мортира, пірнач, дідич, кармазин. Уведіть їх у речення.

2. Поясніть подані фразеологізми: хоч з корита, та досита; стріляний птах; узяти своєї землі; лава на лаву; голову скласти; заступити шлях; покривати китайкою; карати на горло; не нюхати пороху; рубати з плеча; ударити на сполох.

3. Відновіть прислів'я, користуючись словами, поданими в довідці.

Без гетьмана військо...; береженого Бог береже, а козака...; Бог не без милості, козак...; гетьман знає, що в нас нічого ...; де байрак, там і ...; зроду-віку козак не був і не буде...; козак з біди не...; козак з бідною, як риба ...; до булави треба

Довідка: шабля, козак, немає, гине, заплаче, не без долі, з водою, катом, голови.

4. Створіть міні-словник історизмів, пов'язаних із темою козаччини.

5. Доберіть образні означення до слів: гетьман, державність, універсал, запорожці, битва, похід, чайка.

Робота в парах

Складання діалогів

1. «Біля козацького багаття» (*Опорна лексика:* треба обдумати, держати за валами, татари спалили, довідався про страшну смерть, панове отамання, урочисто заприсягли, підемо походом, народ до бою зірветься, скрутна година, з польського ярма, визволяти)

2. «Прощання з коханим»
(За картиною М. Пиманенка «Прощання перед походом»)

3. «Мати проводить сина в похід»

4. «Інтерв'ю з гетьманом»

5. «Побут, життя та бойові походи козаків»

6. «У сучасній школі бойового гопака»

Індивідуальна робота

Складання монологічних висловлювань

1. «Щоденник гетьмана Хмельницького»

2. «Промова козацького ватажка перед битвою»

3. «Портрет видатного гетьмана»

4. «Екскурсія до Музею історії козацтва на Хортиці»
5. «Історичний огляд «Заснування першої Запорозької Січі»

Робота в групах

1. Обмін думками «Феномен української політичної еліти періоду гетьманства»
2. Займи позицію «Іван Мазепа: зрадник чи патріот?»
3. Акваріум «Історичне значення козацтва»
4. Ажурна пилка «Українське козацтво очима західноєвропейських авторів»
5. Дерево рішень «Укладання Люблінської унії»

Проекти

1. «Козацький пісенник» (збір фольклорного матеріалу, його вивчення та систематизація, укладання пісенника)
2. «Козацька фортеця» (історія побудови, складання власного проекту споруди)
3. «Традиції козацької посвяти» (вивчення традиційних та розробка власних козацьких випробувань, складання тексту присяги та обряду посвяти)
4. «Морські походи козаків» (вивчення маршрутів, історія будування козацьких човнів, їх різновиди, традиційне спорядження, значення походів)
5. «Козацькі звичаї побратимства і мовні засоби його опису» (за історичними джерелами та творами художньої літератури Лесі Українки, П.Куліша, Б.Лепкого, Т.Шевченка, М.Старицького)

Ситуативні завдання

1. Уявіть, що перебуваєте на Чорній раді під Ніжином у 1663 році. Складіть репортаж із місця подій.
2. Уявіть, що за допомогою машини часу ви потрапили на битву під Жовтими Водами 1648 року, де польський авангард зустрівся з військом Богдана Хмельницького. Складіть текст промови гетьмана до козацької старшини.
3. Уявіть, що на виборах Президента України балотуються видатні українські ватажки козацької доби. За кого б ви проголосували й чому? Свою відповідь аргументуйте.
4. Уявіть, що ви досвідчений скульптор і вам необхідно створити проект пам'ятника українського ватажка. Детально опишіть, яким він буде.
5. Уявіть себе поетом і складіть вірш «Запорожці», що буде зразком громадянської лірики.
6. Уявіть, що ви бажаєте вступити в запорозьке військо й записуєтеся до козацького реєстру. Складіть власне резюме.

Позакласна робота

1. Круглий стіл «Козацькі часи – героїчна і драматична епоха української історії»
2. Конференція «Переяславська рада»
3. Дебати «Козаки-задунайці»
4. Диспут «Внутрішні закони козаків»
5. Свято «От де, браття, наша слава!»

Список використаної літератури

1. Апанасович О. Гетьмани України і кошові отамани запорізькі. – К., 2001. – 59 С.
2. Гоголь М. Тарас Бульба. – Одеса, 1987. – 118 С.
3. Грушевский М. Иллюстрированная история Украины. – К.: МПП:Левада, 1996. – 695 С.
4. Гудзь В. Українське козацтво // Історія України. – К., 2003. - С.123-127.
5. Драгоманов М. Про українських козаків, татар та турків. Вибране. – К., 1991. – 188 С.
6. Крип'якевич І. Історія України. – Львів, 1992. – 151 С.
7. Мицик Ю. Джерела з історії українського козацтва // Українське козацтво. - Запоріжжя, 2002. – с.127-129.
8. Новий тлумачний словник у 4 т. / Укладачі Василь Яременко, Оксана Сліпушко. – К.: Аконт, 1999.
9. Реєнт О., Коляда І. Усі гетьмани України. Історичне досьє. – Х.: Фоліо, 2008. – 78 С.
10. Субтельний О. Україна: Історія. – К.: Либідь, 1994. – 735 С.
11. Українсько-російський фразеологічний словник / упорядники Олійник І., Сидоренко М. – К: Рад. шк., 1971. – 183 С.
12. Чайковський А. Сагайдачний. – К., 1989. – 286 С.
13. Яворницький Д. Історія запорозького козацтва. – К.: Наукова думка, 1991. – т.1.

ЗМІСТ

Передмова.....	4
Текст №1.....	5
Текст №2.....	6
Текст №3.....	8
Текст №4.....	9
Текст №5.....	11
Текст №6.....	13
Текст №7.....	15
Текст №8.....	17
Текст №9.....	19
Текст №10.....	20
Текст №11.....	22
Текст №12.....	24
Текст №13.....	26
Текст №14.....	28
Текст №15.....	30
Схема стилістичного аналізу	32
Завдання до текстів.....	30
Завдання для лексикологічної та фразеологічної роботи	34
Робота в парах. Складання діалогів.....	35
Індивідуальна робота.....	36
Робота в групах.....	36
Ситуативні завдання.....	38
Позакласна робота.....	38
Список використаної літератури.....	39

Навчально-методичне видання

Гончарова Галина Борисівна

КОЗАЦЬКА ДОБА

**Збірник текстів
для стилістичного аналізу
з використанням історичного матеріалу. 9-11 класи.**

м. Красноармійськ, 2013